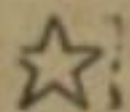

гради своите обобщения и изводи. Човек може да не се съгласи навсякъде с неговите изводи, може да не се убеди също в застъпваната теза, но това не е и необходимо. Ценен в случая е самият постоянен стремеж към разрешаване на важни проблеми из нашето културно и литературно развитие, които са били повод за изказ-

ване на различни мнения в науката. У нас отдавна не е публикуван по-голям труд върху Кирил и Методий — тази работа на проф. Ем. Георгиев запознава читателя с последните постижения на славистиката. Тя ще бъде полезна книга за всички — и научни работници, и културни читатели.

БОНИУ СТ. АНГЕЛОВ

КРАТКИ БЕЛЕЖКИ ЗА АМЕРИКАНСКАТА ЛИТЕРАТУРА

Книгоиздаването в САЩ е цяла индустрия. През 1955 г., когато то достигна върхната си точка, бяха издадени 10.000 заглавия. Ала като популярно четиво книгата отстъпва първенството на списанията. Големите фирми, в чийто ресор влиза периодичният печат, издават 90 популярни списания. Тук не се броят специализираните списания, а само тези, които съдържат популярно четиво. Някои от тях представляват интерес за всеки, а други са предназначени за определен кръг читатели — жени, учащи се от коледжите, мъже, любители на спорта, на киното, интелектуалци и др. Най-големи печалби носи списанието „Ридърс Дайджест“ с тираж над 10 милиона, а на второ място сп. „Лайф“, което се издава в тираж 5 милиона и половина. Нито едно от списанията, предлагащи популярно четиво, нямат тираж по-малък от 300.000. Разбира се, всички тези списания печелят не само от големия си тираж, но и от сумите, които получават за рекламите, поместени на техните страници.

Разказът в съдружество с рекламата

Ясно е, че в ръцете на американския читател попадат много повече списания, отколкото книги. Ето защо не е зле да видим какво става с американския разказ. Броят на разказите с литературна стойност намалява от година на година. По-рано в популярните списания се помещаваха доста разкази, наред с една-две статии, предизвикващи общ интерес. Сега съотношението се изменя — статиите преобладават и са повече от разказите. Освен това разказите, помествани в списанията, предназначени за широката читателска публика, са най-посредствени и от случайни автори. Разкази с литературна стойност, съдържащи сериозни мисли, се появяват в малки списания със съвсем ограничен тираж. Отдавна минаха дните, когато американският разказ седеше на царския престол в литературата, когато Джек Лондон спечели световно признание с разказите, помествани в широката мрежа от списания и вестници

на издателя-милионер Рандолф Хъртс. Днес нито един от изтъкнатите американски писатели не е в такива отношения големи по тираж списания. Някога, през 1925 г., почти половината от разказите, помествани в „Уимен'с хоум къмпениън“, ежеседмично списание с няколко милиона тираж, бяха от най-видните писатели и се смятаха за произведения с висока литературна стойност. А сега, в антологията „Най-хубавите американски разкази за 1956 г.“ са подбрани разкази от списания с малък тираж, при това повечето тримесечни.

Разбира се, причините за подобно положение са многобройни. При помещаването на разкази редакторите на списанията трябва неизбежно да се съобразяват с вкусовете на тези, които помещават реклами и плащат за тях. Това означава, че разказът не трябва да съдържа нищо, което да вълнува по-дълбоко читателя, като го кара да се замисли за действителността. Рекламата винаги е била от голямо значение за финансовото положение на едно списание. Разликата между 1925 и 1958 г. е тая, че рекламното дело израсна бързо като гъба и се превърна в делово предприятие, което днес изразходва десет милиарда долара годишно, за да смайва и убеждава американците да купят една или друга стока. В писаната история на човечеството не е имало властваща институция, съсредоточила в ръцете си такова състояние, такива мощни средства за пропаганда (към които сега се прибавя и телевизията) и такава усъвършенствуваща техника, с която да кара хората да мислят и реагират по един или друг начин. Изправен пред този опасен съперник, съдържателният разказ, който притежава и литературна стойност, няма почти никакви шансове да се появи върху страниците на списанията, предназначени за най-широк кръг читатели.

Естествено, по-малките списания, чийто издатели биха купили един добър разказ, не могат да заплатят на автора за неговата творба. Всичко това изправя младия писател пред понятна дилема. Той няма стимул за сериозно творчество. Писателят

желае да има читатели и да получава достатъчно, за да задоволява културните си нужди. Ако иска да запази независимостта си на художник, пътят към постигането на целта му ще е препречен от влиятелните дейци на рекламното дело и от редица обстоятелства, типични за днешната американска действителност. Все повече и повече млади писатели полагат усилия да овладеят техниката на разказа, който се търси „на пазара“ и все по-малко се интересуват от изкуство.

Такава незавидна участ има разказът, този по-рано толкова популярен в Америка жанр. Поставен в съжителство с рекламата, той постепенно се задушава от нея.

Романи за „добродетелния“ бизнесмен

Американският роман е сам по себе си показателен за живота в Съединените щати. След войната читатели и издатели с нетърпение очакваха да се появят в изобилие романи с военна тематика. В двете произведения, които бяха посрещнати с най-голямо внимание — „Голите и мъртвите“, 1948 г. и „Бунтът на Каин“, 1951 г. — действието се развива в японския боен театър.

Авторът на „Голите и мъртвите“ Норман Мейлър, завършил Харвард, беше само на 25 години, когато написа този първи свой роман и бе обявен за най-големия писател на своето поколение и то от писател като Синклер Луис. От страниците на кливлъндския печат един критик заяви, че книгата няма равна на себе си в американската литература що се отнася до „поддържаното ниво на напрежението и точното предаване на окончателното физическо изтощение“. В романа може наистина да се види страхът във всичките му степени, успоредно с едно почти клинично описание на физиологическите реакции, които го съпровождат. Действието се развива на тихоокеанския остров Анопопей, описан като горещо, дъждовно, маларично парче земя, покрито с недостъпни тресавища и лепкава кал.

Обреченият на гибел взвод американски войници, които слизат на острова, виждат в замъглената от изпарения джунгла и в предателските гънки на терена неприятел не по-малко опасен от човека. Повествованието е за шепя изтощени мъже, на които е заповядано да изпълнят една невъзможна и безполезна мисия — да разузнаят острова. Командир на поделението е генерал Къмингс, арогантен и некадърен тиранин, който се хвали: „Не ме интересува какъв човек ще ми дадете. Ако го командувам достатъчно дълго време, ще го накарам да се страхува“. Генералът е човек жесток, студен, безмилостен, измъчван от жалкия си провал: той командува незначително поделение, а търпеливо е градил целия си живот с оглед на войната, в която се на-

дява да получи високи бойни отличия. „Намирам, че Фройд може да послужи за стимул. Идеята е, че човекът е негодник и единственият проблем е как най-добре да му поставим юздите“.

Сержантът, който командува взвода, е в състояние да забрави омразата си към невярната си жена единствено когато убива с настървение. Срещу тези двама садисти е изправен героят лейтенант Хърн, добронамерен, завършил колежа офицер, чиито подчинени посрещат с насмешка заповедта му. Те се боят от сержанта и го уважават, защото не е физически слаб интелектуалец с налудничави идеи. Между редниците са Голтстайн, тих редник с уплашен вид, който мрази да убива, обаче показва сила в непоносимите страдания; Уилсън, беден бял южняк, почти неграмотен, който мисли само за жени и алкохол. Това са само два образа от цялата галерия. Всички те действуват, изхождайки от типични предразсъдъци и различни идеи, свързани с техния местен и национален произход. Мейлър хвърля обилна светлина върху тъпоумния манталитет на висшите офицери от американската армия, произхождащи от средната класа. Авторът ни показва, че на тях противостоят малцина младши офицери като лейтенант Хърн. Младите, пропити от либерални идеи, принудени да живеят в непосредствена близост с нетърпими вулгарни типове като Кон, не разбират все още, че по-голямата част от тяхното собствено поколение са бъдещи коновци. Хърн брани мъжки убежденията си и е готов да се изправи пред военния трибунал и да разкрие лъжата във вулгарните твърдения на своя началник. Но младият Норман Мейлър не си прави илюзии относно бъдещето на своя либерално настроен герой: „Накрая човек или започва да им угодничи, или се завира страхливо в малката миша дупка, която все още му е оставена“. В края на романа героят е предаден от своя разузнавач — дребен млад американец от мексикански произход, от онзи тип американци, за които Хърн би могъл да бъде единственият защитник от генерала. Страхът от грубия сержант кара разузнавача да даде погрешни сведения на Хърн, което довежда до смъртта на лейтенанта.

Така завършва първият значителен американски роман със сюжет от войната. Героите на Мейлър не оживяват истински, а на сюжетната линия липсва целенасоченост, защото авторът прави твърде много експерименти със стила. Творбата му обаче е честна, силна, проникновена.

Следващият роман с военна тематика, на който трябва да се спрем, е „Бунтът на Каин“ от Хърман Уаук. В тази творба също има един жесток офицер, този път капитан на бойна морска единица. Героят

е пак младеж, излязъл от колежа. И тук американските моряци водят странна война, но неприятелят е не японската военна машина, а капитанът. В началото младежът е уплашен, както и другите, но постепенно се справя с невероятното положение и когато след един развилнял се тайфун заповяда на хората да отведат капитана и сам поема командването на кораба, той се издига до пиедестала на истински герой. Но тук има и друго нещо: накрая авторът се постаравал да „спаси“ правилото, че всеки трябва да се подчинява всякога на висшестоящия офицер. След завръщането на кораба в Съединените щати авторът изпраща героя пред военния трибунал. Наистина не отвеждат младежа в окови, но той получава надлежно мъмрене. . .

Може би умереният тон на автора помогнал също през 1952 г. книгата да получи наградата „Пулицер“, отличие, с каквото книгата на Мейлър не бе удостоена, въпреки че между двете тя очевидно е по-добрата.

Всъщност награденият автор Хърман Уаук и днес печели аплодисментите на официалния издателски свят в САЩ по причини, които с всеки изминат ден стават все по-ясни. През 1935 г. той доказва, че е тъкмо от този тип автори, какъвто иска Хенри Люс, издателят на списанията „Лайф“ и „Тайм“. Романът на Уаук „Марджори Морнингстар“ се нареди между най-търсените на пазара книги и остана сред тях сякаш, за да оправдае казаното от Хенри Люс за възделенията на американския читател — връщане към „някогашните“ нрави и навици. Стига вече писателите са се занимавали с разните видове еманципация, стига са отричали утъпканите пътища на капитализма! Нека се сложи край на целия този шум около психоанализата, нездравите емоции и болезненото самонаблюдение! Люс надушва правилно, че на читателите е омръзнал потокът от военни романи, в които се анализира лудостта във всички нейни степени. Дотук нищо лошо, но отзовавайки се ревностно на тръбния зов на Люс, Уаук нагазва така дълбоко във водите на идеализираните стари буржоазни нрави, че няма да е чудно, ако той вече е замислил книга, с която да обезсмърти пуританите-гонители на вещици, защото в своето творческо виждане Уаук може би е решил, че те (гонителите на вещици) твърде дълго стоят на позорния стълб.

Но тази идея ще трябва да почака. Засега авторът се е върнал само към солидните традиционни възгледи по отношение на жените и „бунтарски“ настроените интелектуалци. Но какъв портрет на интелектуалец-„бунтар“ ни поднася той?! Всяко сходство между Ноел Еърман („интелектуалеца“ на Уаук) и всички искрени амери-

кански студенти, които търсят нови пътища и нови отговори, е чиста пародия. Да, Еърман е „бунтар“, но какъв! Той яде свинско, живее незаконно с една германка в Париж и. . . с това показва пренебрежителното си отношение към своите родители евреи и към еврейските традиции.

Този интелектуалец действително е истински негодник, от когото човек трябва да се отвърне с погнуса. Но авторът го среща с девойката Марджори за да стане неин идеен „наставник“. Уаук съветва мъдро Марджори и наред с нея американската жена, да иска това, което всяка жена е искала, иска и винаги ще иска — годежен пръстен с голям диамант, къща в хубав квартал, мебелировка, деца, добре ушити дрехи, кожени палта. . .“

И така Уаук, верен на призива на Хенри Люс за връщане към традициите, ловко поставя американската жена в окръжението на църквата, кухнята и децата. И той отново издига любимото традиционно схващане за предбрачната девственост на жената, а колкото за мъжете. . . е, мъжете си остават мъже. Важното е да бъдат завоалирани социалните противоречия и стълкновения, а за това понякога може да влезе в работа и старото схващане за предбрачното целомъдрие.

Все повече се правят опити да се отрече решителният напредък, който отбелязва американската литература през изминалите 30 години, а Теодор Драйзер и Синклер Луис, както и силно въздействащите образи, които те създадоха, да бъдат засенчени от подобно връщане в „традиционните води“.

Мнозина вече започнаха настойчиво да искат да се отдаде дължимото уважение на хората, които придържат Съединените щати към системата на печалбата. В отговор на призива на хората на Люс, Камерън Холи написа „Кеш Маккол“, а Слоун Уилсън създаде „Човекът в сивия флазелен костюм“, за да постави американския читател в непосредствена близост с хората на едрия капитал. „Нашата нация има особено отношение към печеленото на пари“, заявява героят бизнесмен от „Кеш Маккол“. „Ние твърдим, че основата на нашия начин на живот е това, което наричаме частна инициатива — системата за печалба, но когато някой от нашите сънародници — продължава той с негодувание — прояви достатъчно инициатива, за да трупа печалби, ние правим всичко възможно, за да го накараме да се засрами от себе си. Новата тенденция в американската литература е да се представи бизнесмена в добра светлина, като истински герой. Сега в такива книги този „гений на частната инициатива“ се представя като човек, който неуморно се труди зад бюрото си, прави всички възможни лични жертви

и не е в състояние да откъсне малко време, само защото трябва да кара колелата на индустрията да се въртят с пълно темпо.

Така предписанията, дадени преди около девет години от едрия капитал и предназначени за тружениците на перото, се изпълняват на дело в романите от 1955 г. та досега. Тази кампания съвсем не беше половинчата. Капиталистите се оплакваха, че детските писатели създават чудесни произведения, в които разказват на своите малки читатели за дърводелци, пощальони, шофьори, кондуктори, изобщо за всички хора под слънцето, но не казват нито дума за човека зад бюрото, за бизнесмена. Така не е неговата „работа“ целият американски свят щял да рухне. Защо пък да не се каже на дечицата нещо и за него?

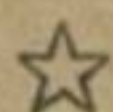
Във връзка с този проблем трябва да споменем и за една детска книга, написана от моя приятелка, която изостави живописа и се залови с писане, защото не можеше да продава картините си, тъй като не беше привърженица на абстрактното изкуство. В книгата, която тя ми изпрати, авторката черпи материал от детинството си и личния си опит, който има като дъщеря на миньор в областта на Питсбург.

За моя изненада цялата книга се разтваря в един сладникав край, при който един от шефовете на минната компания дава възможност на миньора да се измъкне ведно със семейството си от калта на миньорския град и да се оттегли в една ферма, след като е бил осакатен при един от така честите нещастни случаи в мините. Тази книга беше наградена.

В произведенията с исторически теми Линколн, Джеферсън и Пейн са оставени на второ и трето място. Изтъква се сега, че истинските герои в изграждането на Америка са рокфелеровци и тяхната банда.

Такива идеи се набиват на милионите американци било чрез книгите, било чрез киното. Пишат се обаче и други книги, които се четат от по-ограничен кръг читатели, защото не се ползват от скъпата реклама, която облагодетелствува спомнатите тук произведения. Тези книги се придържат към най-доброто, създадено от американската литература през последните 30 години, когато тя зае своето справедливо място в световната литература. Те заслужават да бъдат разгледани в нарочна статия.

ПОЛИН ПИРИНСКА

„KUNST UND LITERATUR“ ЗА ПРИНОСА НА ТОДОР ПАВЛОВ В ЕСТЕТИКАТА

Авторитетното немско списание „Kunst und Literatur“ (ГДР) помести на уводно място отзив за трудовете на акад. Тодор Павлов в областта на естетиката. Отзивът е написан от д-р Ерхард Йон. „Една личност, без чието познаване не може да се говори за пълен преглед на сегашното състояние на марксистко-ленинската естетика, е председателят на БАН Тодор Павлов“ — отбелязва авторът. По-нататък той проследява някои основни моменти в половинзеконната творческа работа на акад. Павлов, като подчертава: „Значителното във всички негови трудове е обстоятелството, че те изхождат от задълбочени познания върху историята на естетиката, от творческо приложение на диалектическия и историческия материализъм, от широки наблюдения върху художествената практика и от истински усет за изкуството. Това са плодове на една многостранна научна дейност в областта на философията, педагогиката и др.“

Д-р Е. Йон се спира последователно на възгледите на Т. Павлов за предмета на естетиката, върху определението на изкуството, за характера на художествения образ и т. н. В отзива се изтъква: „Всички тези мисли са пронизани от стремежа да се превъзмогне ограничеността на вулгарно-социалистическите възгледи. Тяхното историческо значение е толкова по-голямо, тъй като по времето, когато са били първоначално развити (30-те години), вулгарно-социологическите възгледи са играели голяма роля и в Съветския съюз“.

Особено внимание авторът на отзива отделя на студията на акад. Павлов за Хегелевата естетика. Списанието е поместило тази студия с цел „да запознае германския читател с творчеството на този голям български учен, който се ползува далеч извън границите на страната си с почит и висока оценка“.